

در کنار این حرکت و در پاسخ به حضور دهها انجمن و گروه سیاسی و صنفی فعال در جامعه آن روز ایران، اندیشه تشکیل یک گروه از مدیران مطبوعات نیز در اذهان برخی از فعالان گروههای سیاسی شکل گرفت. نشریه جام جم در سرمقاله خود نوشت:

«... در این هفته رُقعهُ دعوتی از

انجمن اتحادیه مرکزی ارومی دارالخلافه به اداره [جام جم] رسیده بود. صبح جمعه که یومالمیعاد بود بدان مجمع شریف وارد شده، از اظهار خلوص عقیده و عقیده اتحاد که امروزه وظیفه هر ایرانی نژاد است که با همنوع خود کلمه طیبه اتفاق را فریضه ذمت خود بدانند، مدیر انجمن مذکور توضیح دادند که غرض از دعوت مدیران جراید این است که، چون ارباب جراید درباره یک نفر از طبقات وزراء و حکام و سایر، قلم را جولان می دهند خواهش این انجمن چنان است که عموماً حق آن شخص [را] به یک شیوه تقسیم نمایند. چنانچه خیانت نموده عین خیانت را تصریح نمایند و چنانچه معادوت بااساس مشروطه فرموده عیناً درج نمایند.

تسذمیم و تسذمدیح را جز حقیقت نویسی، به وسیله چیز دیگر مثلاً به اخذ رشوه، قلم را معطوف و تغییر ندهند. ضمناً اظهار داشتند که برای چه ارباب جراید انجمنی فیما بین خود تشکیل نمی دهند تا این گونه مطالب در آن انجمن تفتیح شود؟ برخی از مدیران جراید توضیح دادند که مادامی که مسلک مجلسیان به یک رویه مقرر نشود، مدیران جراید هم نمی توانند به یک نهج چیز بنویسند. بعضی اظهار فرمودند که این انجمن همت نماید تا این که مدیران جراید خواهش این انجمن را پذیرفته و انجمن فیما بین خود تشکیل دهند. جوابی که ما اشارتاً به عرض رسانیدیم این بود که مسلک مجلسیان ربطی به مسلک ارباب جراید ندارد. قانونی، مجلس برای کلیه مطبوعات وضع نموده که از آن قانون تخطی نمایند. اما این که عموماً به یک مسلک چیز بنویسند، این مطلب در صورتی معمول می شود که اهالی مملکت عالم باشند و مذاق آنها به مهملات متوجه

گروههای مطبوعاتی در ایران

از مشروطه تا سال ۱۳۰۴ شمسی

مسعود کوهستانی نژاد

نشریه، مدیران جراید در یک حرکت جمعی خواستهایی را که از دولت داشتند، مطرح کردند.

معارف خواهان را بشارت

«امروز که روز چهارشنبه ۲۸ محرم ۱۳۲۵ ق. بود برحسب دعوت مخصوص مدیران جراید در منزل جناب وزیر علوم حضور به هم رسانیدیم، جناب معظم موقتاً تا زمانی که اساس اداره انطباعات در تحت قوانین معینه درنیامده، نظارت وزارت علوم را [بر مطبوعات] به مناسباتی که ذکر کردند خواستار شدند. حضار عموماً و جناب آقای سیدحسن قمی زاده که نیز حضور داشتند خصوصاً آزادی قانونی مطبوعات، خاصه جراید را خواستار آمدند. و بالاخره قرار براین شد که عجاتاً روزنامه جات مکلف به ارائه [مندرجات خود] قبل از طبع نباشند و به حد معینی هم محدود باشند که هتک شرف یا ناموس محترمی را نمایند. جناب مستطاب آقای میرزا محمّدصادق طباطبایی مدیر جریده مجلس، عموم مدیران جراید را مخاطب [قرار داده] و استدلالاً الزام فرموده که تا هفته آتی قوانینی [را] که از برای آزادی مطبوعات و حدود قانونی لازم است مدون ساخته و به وزارت علوم ایفا داشته و ایشان به مجلس مقدس ملی تقدیم نموده و به امضاء رسانیده و در تمام ممالک محروسه معمول و مجری سازند.»^۱

اشاره

چگونگی پیدایش و تحوه فعالیت گروهها و تشکلهای مطبوعاتی، یکی از موضوعات مهم و قابل تأمل در تاریخ مطبوعات ایران است. نقش این تشکلهای در روند تعمیق فعالیت مطبوعات در ایران، اهمیت انجام بررسی در این زمینه را دوچندان می نماید.

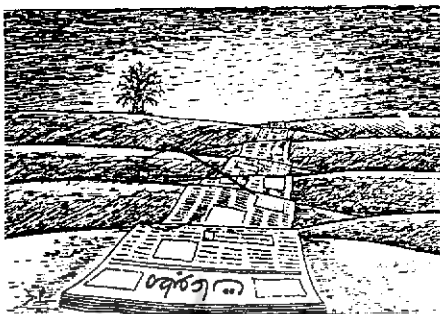
این نوشته، برآن است تا سابقه گروههای مطبوعاتی در ایران و نیز چگونگی شکل گیری نخستین حرکتهای گروهی مدیران جراید ایران را مورد بررسی قرار دهد.

فعالیت مطبوعات در ایران با انتشار جریده کاغذآخپار در سال ۱۲۵۳ ق. آغاز شد. مطبوعات ایران در ابتدا تا سالیانی متمادی با یک حرکت آرام و کند، گسترش می یافتند و این وضعیت، تا طلوع انقلاب مشروطه ادامه داشت. در این دوره، مورد عملی و یا مبنای فکری خاصی در خصوص تشکیل یک گروه مطبوعاتی در میان مدیران جراید وجود نداشت. به تعبیری دیگر، در نخستین دوره از تاریخ مطبوعات ایران که از سال ۱۲۵۳ ق. تا سال ۱۳۲۳ ق. به طول انجامید، اثر و نشانه ای از تصور یک اتحادیه مطبوعاتی و یا وجود اندیشه ای در مورد تشکیل یک اتحادیه یا گروه مطبوعاتی، در میان مدیران جراید دیده نشده است. علت این موضوع را می توان در عدم گسترش مطبوعات در کشور و نیز فقدان احزاب و گروههای سیاسی و اجتماعی دانست.

انقلاب مشروطه اثرات مهم و عظیمی بر مطبوعات ایران گذاشت که از جمله آنها، پیدایش اندیشه کار گروهی و فعالیت دسته جمعی در میان مدیران جراید بود. برای اولین بار در تاریخ مطبوعات ایران، پس از گذشت بیش از ۷۰ سال از پیدایش نخستین

■ در نخستین دوره از تاریخ مطبوعات ایران (۱۲۵۳ ه. ق تا ۱۳۲۳ ه. ق) اثر و نشانه‌ای از تصور یک اتحادیه مطبوعاتی و یا وجود اندیشه‌ای در مورد ضرورت وجود چنین تشکلی در میان مدیران جراید دیده نشده است.

■ حاکم شدن روح انقلابی در جامعه و نیز وجود دهها انجمن و اتحادیه و گروه سیاسی و اجتماعی در ایران دوره مشروطیت، نقشی اساسی در ظهور اندیشه تشکل در بین مدیران جراید داشته است.

نمی‌توان به عنوان تلاش آنان در جهت ایجاد یک اتحادیه یا گروه مطبوعاتی قلمداد کرد.

نخستین حرکت جمعی مطبوعات

نخستین حرکت جمعی مدیران مطبوعات ایران پس از استقرار مجدد مشروطیت، اعتراض عده‌ای از مدیران جراید تهران و نیز برخی از نمایندگان مطبوعات خارجی مقیم تهران به توقیف جریده شرق (به مدیریت سیدضیاءالدین طباطبایی) است. این اعتراض ابعاد گسترده یافت و چندین اعلامیه از سوی مدیران جراید منتشر شد که مهمترین آنها به این شرح است:

«فوق‌العاده جراید، دیروز از طرف ادارات مطبوعات محلی و بعضی از نمایندگان مطبوعات خارجی، وقفه ذیل نشرگردیده است: ما هیئت صاحبان جراید از توقیف قبل از محاکمه یک روزنامه مثل [شرق] خیلی متالم و فوق‌العاده متأسف هستیم! با این همه صدماتی که در راه قانون کشیده شده و این همه خونهایی که برای آزادی ریخته [شده] ما این حکم غیرقانونی را از یک کابینه عاشق آزادی و مجاهد قانون، روا نمی‌داریم. این حکم غیرقانونی علاوه براینکه یک نعمت عمده و یک حق مسلم خصوصی ما را مسلوب می‌دارد، به مشروطیت و انسانیت ما هم سکنه وارد آورده، اجر شهدای راه قانون را

نباشد و کلیه آنها] ذوق سیاست مودن و مطالب علمی را داشته باشند. امروزه یکی برای بیداری، بعضی دیگر برای پیشرفت کار شخصی خود و آن دیگری برای تنبیه مستبدین [فعالیت می‌کنند و] مدیران جراید لابد و لاعلاجند که به رویه و مسلکهای مختلف ترقیم نمایند...»^۲ و بدین ترتیب مشاهده می‌شود که علت اصلی عدم تشکیل انجمن مدیران جراید - از نگاه یک مدیر جریده - «عدم عالم بودن اهالی و گوناگونی مسلکها و عقاید مدیران جراید» بوده است.

پیشینه گروههای مطبوعاتی

بدون تردید شکل‌گیری حرکت جمعی مدیران جراید و نیز ظهور اندیشه تشکلی یک گروه مطبوعاتی، معلول وضعیت جامعه ایران در آن زمان است. به تعبیری دیگر، حاکم شدن روح انقلابی در جامعه و نیز وجود دهها انجمن و اتحادیه و گروه سیاسی و اجتماعی در ایران نقش اساسی در به‌وجود آمدن این اندیشه در میان مدیران جراید داشت. از سوی دیگر درگیریهای شدید سیاسی در جامعه که بالاخره به ظهور مجدد استبداد و توقیف سراسری جراید در ایران انجامید، مانع اصلی ادامه حرکت‌های جمعی مدیران جراید در قبال مسائل مختلف سیاسی و اجتماعی و بالاخص حقوق صنفی مطبوعات بود. تا آنکه بار دیگر مشروطیت در ایران استقرار یافت و فعالیت گسترده مطبوعات در جامعه رونق گرفت. در آن زمان نیز علی‌رغم وجود گروه‌های متعدد سیاسی و اجتماعی، بازهم اثری از یک تشکیلات مطبوعاتی به چشم نمی‌خورد. البته لازم به تذکر است که تعدادی از جراید فعال آن زمان به احزاب سیاسی وابسته بوده و ارگان آنها به‌شمار می‌رفتند. بدیهی است که این‌گونه وابستگی‌های گروهی و حزبی مدیران جراید را

ضایع می‌سازد. با وجود قانون مطبوعاتی که با زنجیر محکم‌تر از زنجیر استبداد پروبال آزادی ما را بسته و سد سدی برای توسعه افکار عمومی گردیده، دیگر توقیف روزنامه برای چیست؟ در صورتی که مسؤول رسمی روزنامه حاضر برای محاکمه و به رد دعاوی متقبل است. ما امضاءکنندگان ذیل از طرف خود و از طرف تمام جریده‌نگاران آزادی خواه علاوه از این که رهایی روزنامه شرق را از توقیف خواستاریم، محض حفظ قانون و حفظ آزادی منتظر ترضیه هم می‌باشیم.

این توقیف نه این است که ماها و قارئین روزنامه را مکدر کرده، بلکه ارواح مقدسه شهدای راه حریت و قانون را بیشتر به تألم دچار نموده است. ما فرض می‌کنیم [که] نویسندگان روزنامه شرق مرتکب تقصیر شده باشند، توقیف قبل از محاکمه موافق کدام قانون است؟ در هر حال خیلی امیدواریم [که] کابینه قانون‌دوست ما بیشتر از این ما را نزد خبرنگارهای خارجه که هر خبر دروغی را با هزار لباس منتشر می‌سازند، خفیف نفرمایند. و خروج شرق را از توقیف امر نمایند.

[روزنامه ایران‌نو؛ جریده دیوان عدالت؛ روزنامه پلیس ایران؛ جریده تمدن؛ روزنامه استقلال ایران؛ اقل یحیی کاشانی دبیر جریده مجلس؛ نماینده جمعیت مخبرات اجنبیه استانبول مقیم تهران، امیرآجیبی؛ نماینده روزنامه آراارات (آرمن)؛ نماینده روزنامه آزاد، اما در گرگین].^۲

این اعتراضات منجر به تشدید فشار دولت بر مطبوعات شد و به دنبال آن جریده ایران‌نو نیز توقیف گردید ولی تداوم اعتراضات مدیران جراید، انتشار مجدد جریده شرق را به دنبال داشت.^۴ این حرکت جمعی، مهمترین فعالیت گروهی مدیران جراید در فاصله زمانی بین استقرار مجدد مشروطیت تا کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ش. بود. البته در این فاصله در چند مورد مدیران جراید در ارتباط با مسائل صنفی اقداماتی انجام دادند که از جمله آنها می‌توان به ملاقات آنان با مقامات دولتی اشاره کرد.^۵ و در یک مورد خاص، در بحبوحه جنگ بین‌الملل اول (شعبان ۱۳۲۳ ق / جوزا

■ نخستین حرکت جمعی مدیران مطبوعات ایران پس از استقرار مجدد مشروطیت، اعتراض عده‌ای از مدیران جراید تهران و برخی از نمایندگان مطبوعات خارجی مقیم تهران به توقیف جریده شرق بود.

■ اولین حرکت جمعی مدیران مطبوعات که در اعتراض به توقیف جریده شرق صورت گرفت، توقیف جریده ایران‌نو را نیز به دنبال داشت ولی تداوم اعتراض به انتشار مجدد شرق انجامید.

(خرداد) ۱۲۹۴ ش. مدیران جراید به طور جمعی تصمیم به کاهش صفحات جراید خود گرفتند و طی بیانیهای اعلام داشتند که:

«... به علت بسته شدن غالبی از کارخانجات کاغذسازی روسیه و بحرانی که به واسطه جنگ کنونی در خصوص تجارت و وارد شدن کاغذ به ایران حاصل گردیده، از ابتدای جنگ تاکنون به علاوه ترقی دائم‌التزاید [قیمت] آن، پیوسته کاغذ روزنامه کمیاب‌تر می‌شود. برای جلوگیری از احتمال آن که کاغذهای موجود در تهران نیز تمام شده و به قدر کفایت مطبوعات متعاقب آن کاغذ وارد نشود، و روزنامه‌جات دچار عسرت و بالاخره تعطیل اجباری گردند، عموم مدیران جراید مرکزی پس از تبادل افکار تصمیم نمودند که مانند غالبی از ممالک دنیا که عموماً به همین علل صفحات روزنامه‌جات خویش را نسبت به سابق نصف کرده‌اند، جراید تهران نیز تا دو ماه عده صفحات روزنامه‌جات خویش را نصف نموده و پس از تدارک کاغذ مکفی مجدداً جراید را به حال خود عودت دهند. هیأت مدیران جراید مرکزی»^۶.

دلیل عدم تداوم این حرکت‌های جمعی را باید در تلاطمات شدید سیاسی ایران در سالهای ۱۲۹۰ تا ۱۲۹۹ ش. جست‌وجو کرد. هرج و مرج شدید داخلی، وقوع جنگ جهانی اول و گسترش دامنه آن به ایران، اشغال نواحی گسترده‌ای از قلمرو ایران به وسیله نیروهای خارجی و دخالت این نیروها در امور سیاسی دولت ایران، از جمله عواملی بودند که مانع از به وجود آمدن این حرکتها می‌شدند. تا اینکه کودتای حوت ۱۲۹۹ ش. و شروع فعالیت مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۰ ش. سبب رونق (هرچند کوتاه مدت) فعالیت‌های سیاسی در ایران شد. و همین موضوع به نوبه خود نویددهنده شروع فعالیت گروهی مدیران جراید

ایران بود.

در تابستان سال ۱۳۰۰ ش. به فاصله‌ای کوتاه، دو گروه مطبوعاتی با صدور اعلامیه‌هایی اعلام موجودیت کردند. نخستین گروه «شورای جراید و مجلات فارس» است که در ۱۶ سرطان (تیر) ۱۳۰۰ ش. طی تلگرافی از شیراز شروع به کار چهارمین دوره از مجلس شورای منی را تبریک می‌گوید:

«... توسط حضرت حجة الاسلام آقای حاج آقا نماینده محترم فارس، ساحت مقدس مجلس شورای ملی سیدالله‌ارکانه؛ کبیله ایران، قرن بیستم؛ افتتاح پارلمان را به نمایندگان محترم تبریک گفته به نام آزادی مطبوعات تقاضا می‌شود امر اکید در انتشار جراید توقیف شده مرکز به وزارت جلیله معارف صادر فرمایند. شورای جراید و مجلات فارس»^۷.

چندماه بعد در قوس (آذر) ۱۳۰۰ ش. تلگراف دیگری به وسیله مدیران جراید فارس به تهران مخابره شد که امضای شورای مطبوعات فارس را داشت. در این تلگراف چنین آمده است:

«... مقام منبع ریاست جلیله وزراء عظام دامت شوکته، کبیله وزارت جلیله مالیه، کبیله وزارت جلیله خارجه، کبیله وزارت فواید عامه، کبیله ایران، اتحاد، قانون: نظر به مسرتی که از عموم طبقات اهالی به واسطه انتشار خبردادن امتیاز معادن نفت شمال به آمریکا مشاهده می‌شود، شورای مطبوعات فارس به نام ملت حساس فارس این اقدام را تقدیس و تقدیر کرده و در این موقع که موافق انتظارات و آمال ملی عقد این قرارداد به دول همجوار داده نشده است، هیأت دولت را به این موفقیت تبریک می‌گویند. نمره ۱۴۶؛ ۱۵ قوس، شورای مطبوعات فارس»^۸.

در همین سال مدیران جراید تهران اقدام به تشکیل یک گروه منظم مطبوعاتی کردند. نقش اساسی در به وجود آمدن این گروه مطبوعاتی را امیرمعتضد، مدیر جریده تنبیه درخشان داشت. در شهریور (سنبله) سال ۱۳۰۰ ش. «... اکثر مدیران جراید پایتخت برای عقد اتحادی که نتیجه آن خدمت بزرگی به این مملکت خواهد بود؛ جلساتی منعقد داشته و در صدد تهیه پروگرام و نظامنامه خود هستند. و عن قریب بیان‌نامه آنها منتشر خواهد گردید...»^۹.

در اعلامیه‌ای که از سوی ناظم این شورا منتشر شد چنین آمده است:

«حضور محترم مدیران جراید و مجلات و سایر آقایان مدیران جراید داخله دامت شوکتهم که در مرکز توقف دارند، اخطار می‌شود [که] روز جمعه [۱۰ قوس ۱۳۰۰ ش.] را قدم رنجه فرموده در شورای عالی مطبوعات حاضر و با سایر هم‌قلمان در تبادل افکار برادری فرموده مشارکت فرمایند.

معتضد: ناظم شورای عالی مطبوعات. آدرس: خیابان جلیل‌آباد، کوچه درخشان، نمره ۱۱۶»^{۱۰}.

فتارهای دولت کودتا به مطبوعات

در سال ۱۳۰۱ ش. شورای عالی مطبوعات تحت فشارهای زیاد دولت (سردارسپه) بر مطبوعات (که منجر به بست نشینی عده‌ای از مدیران جراید در سفارت شوروی شد) دچار بحران گردید^{۱۱} و به تدریج فعالیت آن دچار رکود گشت.^{۱۲}

به نظر می‌رسد که فعالیت شورای مطبوعات فارس و یا شورای جراید و مجلات فارس نیز پس از مدت کوتاهی متوقف شده است، چنانکه مثلاً در اعلامیه‌ای که به وسیله مدیران جراید شیراز در سرطان (تیر) ۱۳۰۱ ش. در خصوص درگیریهای موجود سیاسی در شیراز منتشر شد، دیگر نامی از این شورا برده

نمی‌شود. ۱۳ البته با وجود توقف فعالیت دو گروه مطبوعاتی مذکور، باز هم اندیشه ایجاد تشکیلات صنفی و سیاسی در میان مدیران جراید وجود داشت. به عنوان مثال در مقاله‌ای که تحت عنوان شرکت تعاونی در ۳۰ اسد (مرداد) ۱۳۰۱ ش. در جریده اقتصاد ایران چاپ شد، توصیه‌هایی در خصوص تشکیل شرکت تعاونی مطبوعات به مدیران جراید ارائه گردید. ۱۴ ولی روش سیاسی حکومت که به سوی حذف گروهها و سازمانهای سیاسی و صنفی (به‌طور اعم) جهت یافته بود، مانع از تعمیق فعالیتهای گروهی مدیران جراید شد. در همین زمان اعلامیه‌هایی نیز با امضای اتحادیه جراید در مطبوعات چاپ می‌شد. به عنوان نمونه، در اعلامیه‌ای که در دلو (بهمن) ۱۳۰۱ ش. در جریده طوفان به چاپ رسید، حسن فردوس که خود را مؤسس اتحادیه جراید قلمداد نموده بود طی اخطاری به اطلاع عموم می‌رساند که: «... آقای آقا سیدمحمدباقر دبیری رئیس سابق معارف و اوقاف سیستان و قاینات... برحسب تصمیمی که گرفته شده به سمت مدیریت و سردبیری [جریده] دستوراخوت انتخاب [شده است] ... حسن فردوس مؤسس اتحادیه جراید». ۱۵ و در اعلامیه دیگری در حوت (اسفند) ۱۳۰۱ ش. به عموم مدیران جراید و صاحبان مطابع و غیره اعلام گردید که:

«... این اوقات برحسب اتفاق اطلاعاتی راجع به ماشین آلات و حروف از بزرگترین و مهمترین کارخانه ماشین‌سازی و حروف ریزی آلمان به دست آمده که مراجعه به آن برای سرمایه‌داران مملکت که فقط هم خود را صرف اشغال مسند وزارت و کارهای دولتی نموده‌اند، ذی‌نفع بوده و خالی از فایده نیست. زیرا که هرگاه خود نتوانند از این کارخانجات استفاده نمایند، لاقلاً ممکن می‌شود که پس از واردکردن این آلات عام‌المنفعه آنها را کرایه داده و بهره آن را به‌طور مشروع مأخوذ دارند. لهذا برای سهولت امر، کاتولوگ حروف و ماشینها را در دفتر اتحادیه جراید مرکزی حاضر نموده و اشخاصی را که حاضر برای [خرید] ماشین و حروف چاپ هستند مستحضر می‌دارد که پس از اتخاذ تصمیم قطعی ممکن است صورت قیمت اصلی را مطالعه فرموده از ترتیب

خرید و وارد نمودن آنها مطلع گردند. مدیر دفتر اتحادیه جراید مرکزی» ۱۶

با توجه به اعلامیه‌های بعد که تحت همین عنوان در جراید آن زمان چاپ شدند، به نظر می‌رسد که اتحادیه جراید فاقد آن ویژگیهاست که بتوان از این رهگذر، آن را به عنوان یک گروه مطبوعاتی قلمداد نمود. و تنها می‌توان از آن به عنوان مرکزی که در رابطه با امور تجاری و بازرگانی مطبوعات فعالیت داشته است، یاد کرد. در هرحال تا پایان سال ۱۳۰۴ ش. فعالیت‌های جمعی دیگری نیز در رابطه با انتخابات مجلس شورای ملی از مدیران جراید دیده شده است. ۱۷ ولی شواهدی در دست نیست که این فعالیتها به تشکیل یک گروه و یا اتحادیه مطبوعاتی منجر شده باشند.

عوامل ایجاد گروههای مطبوعاتی

در مجموع، ظهور اولین اتحادیه و یا گروه مطبوعاتی در ایران، به عوامل گوناگون از جمله: گسترش فعالیت مطبوعات، گسترش اندیشه کار و فعالیت سازمان یافته در میان مدیران جراید، جو سیاسی جامعه و فعالیت مجلس شورای ملی ارتباط دارد.

از سوی دیگر، علی‌رغم وجود فعالیت گسترده و وسیع جراید در فاصله انقلاب مشروطه تا کودتای سوم حوت ۱۲۹۹ ش. تلاطمات شدید سیاسی جامعه ایران مانع از تشکیل هر نوع گروه خاص از مدیران جراید شد. ولی وجود فعالیت گسترده احزاب و گروههای سیاسی و اجتماعی در دوره مورد بحث نشان می‌دهد که همواره تصویر روشن و مثبتی از یک فعالیت سازمان یافته در بین مدیران جراید وجود داشته است. عامل بسیار مهم و اساسی برای شروع فعالیت سیاسی مدیران جراید را باید شروع فعالیت چهارمین دوره مجلس شورای ملی دانست. به این معنی که، مدیران آن دسته از جراید که از یک جریان خاص سیاسی حمایت می‌کردند، گردهم آمدند و با سرمشق گرفتن از فعالیت دسته‌جات و احزاب سیاسی موجود در جامعه، یک گروه سیاسی تشکیل دادند. به تعبیر دیگر انگیزه تشکیل نخستین گروههای مطبوعاتی در ایران (شورای جراید و مجلات فارسی و شورای عالی مطبوعات) علاقه مدیران جراید به دخالت فعال در جریانهای سیاسی روز بود و حمایت از حقوق صنفی، انگیزه ثانوی آنان به شمار می‌رفت. موضوع حمایت از حقوق

صنفی در سالهای قبل از سال ۱۳۰۰ ش. سبب ایجاد چند حرکت گروهی مدیران جراید شده بود، ولی به دلیل آنکه این خواسته‌ها چندان عمقی نداشتند هیچ‌گاه این حرکتها به تشکیل یک گروه و اتحادیه مطبوعاتی منتهی نشدند. روند شکل‌گیری اتحادیه‌های مطبوعاتی در ایران از سال ۱۳۰۴ ش. به بعد، یعنی از آغاز سلطنت رضاشاه، متوقف گشت. سیاستهای دولت در فاصله سالهای ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ ش. و نیز اعمال محدودیتهای شدید نسبت به مطبوعات، مانع از شکل‌گیری تجمع و فعالیت گروهی و منظم مدیران جراید می‌شد. به تعبیری دیگر در دوره زمانی مورد بحث، دولت و حکومت مانع اساسی در جهت توسعه اندیشه گروه‌گرایی در میان مدیران جراید بودند. اندیشه‌ای که با به ثمر رسیدن انقلاب مشروطه مطرح گردیده و چندسال بعد در آغاز قرن چهاردهم شمسی به آن جامعه عمل پوشانیده شد، به فراموشی سپرده شد. بدیهی است که تشکیل بخش کمیسیون مطبوعات در «سازمان پرورش افکار» در سالهای پایانی سلطنت رضاشاه را نمی‌توان به عنوان نمادی از اندیشه شکل‌گیری اتحادیه مطبوعاتی در ایران تلقی کرد.

حاشیه:

۱. جریده لندن، ش ۱۶، اول، ۲۸ محرم ۱۳۲۵ ق، ص ۴.
۲. جریده جامجه، ش ۲۴، اول، ۶ صفر ۱۳۲۶ ق، ص ۵.
۳. جریده ایران، ش ۲۱۴، ۱۶ جمادی‌الاولی، ۱۳۲۸ ق، ص ۳.
۴. صدراعظمی، محمّد. تاریخ جراید و مجلات ایران، اصفهان، انتشارات کمال، ج ۳، ص ۶۳.
۵. جریده ارشاد، ش ۱۶۶۹، ۱۲ رجب ۱۳۳۲ ق، ص ۱.
۶. همان، ش ۱۶۷۷، ۸ شعبان ۱۳۳۲ ق، ص ۱.
۷. روزنامه ایران، ش ۹۳۲، ۱۶ سرطان (تیر) ۱۳۰۰ ش، ص ۱.
۸. روزنامه اتحاد، ش ۱۷۵، اول، ۱۷ قوس (آذر) ۱۳۰۰ ش، ص ۳.
۹. همان، ش ۱۲، اول، ۲۶ سله (شهریور) ۱۳۰۰ ش، ص ۲.
۱۰. جریده گلشن، ش ۱۲۸، ۸ قوس (آذر) ۱۳۰۰ ش، ص ۲.
۱۱. روزنامه اتحاد، ش ۱۹۲، اول، ۸ سرطان (تیر) ۱۳۰۱ ش، صص ۲ و ۳.
۱۲. در اواخر سال ۱۳۰۰ ش. جلسات هفتگی فرنسی نیز به وسیله عدل‌های از مدیران جراید برگزار می‌شد که عنوان خاصی نداشت. نگاه کنید به: مجله زنبور، ش ۱۳، اول، ۲۶ جدی ۱۳۰۰، ص ۱.
۱۳. روزنامه صیبه (بومه)، ش ۲۴، ۵، ۱۷ سرطان (تیر) ۱۳۰۱ ش، ص ۲.
۱۴. جریده اقتصاد ایران، ش ۱۷، ۳۳ اسد (مرداد) ۱۳۰۱ ش، ص ۱.
۱۵. جریده طوفان، ش ۳۴، ۱۰ دلو (بهمن) ۱۳۰۱ ش، ص ۴.
۱۶. جریده بذر، ش ۸، ۸ حوت (اسفند) ۱۳۰۱ ش، ص ۲.
۱۷. نگاه کنید به: مجله خلق، ش ۱۲۸، ۲۲ تیر (دولت‌پشت) ۱۳۰۲ ش، ص ۶.
۱۸. جریده خورشید، ش ۱۱، اول، ۳۱ سله (شهریور) ۱۳۰۲ ش، ص ۳.
۱۹. جریده جانت ایران، ش ۹۷، ۱۲ حدی (دی) ۱۳۰۲ ش، ص ۲.